Zádor Pál: A szociális béke bölcsőjénél.

− Első cikk. −

«A természeti különbség Campania és a Spitzbergák között elenyésző különbség két oly ország különbözőségéhez képest, amelyek egyikében testileg és szellemileg életerős emberek, másikában pedig testileg elsatnyult és szellemileg megrokkant emberek laknak... Ez a magyarázata annak, hogy − bár évszázadokon át minden hétnek egy-egy napját a pihenésnek szenteltük, − nemzetünk nem a szegényedés, hanem a gazdagodás utján halad előre... Az idő, amely alatt pihentünk, nem veszett kárba. Mialatt az iparkodás *szünetel,* mialatt az eke a barázdában *áll,* mialatt a tőzsdén és a gyárban a *csönd* az ur: azalatt egy olyan folyamat játszódik le, amely a nemzeti vagyonosodás szempontjából *ép oly* fontos, mint bármely *más* folyamat, amelyet a munkás-időkben végzünk... *Az embert, a gépek gépjét, − azt a gépet, amelyhez képest még a Wattoknak és az Arkwright oknak minden találmánya is értéktelen, − a pihenés javítja és olajozza. . . Sohasem fogom elhinni, hogy az, ami erősebbé és egészségesebbé, ami bölcsebbé és jobbá tesz egy népet, végezetül szegényebbé tehesse azt...*» A nagy összefüggések megértésének izzó-melege, a nagy meglátások örökfrissesége árad ezekből a szavakból, amelyeket *egy hatvankilencéves parlamenti beszédből* írunk le ide, mert bár a beszéd, akkor, − hatvankilenc esztendeje − az angol alsóház tagjait kívánta meggyőzni: az, aki a beszédet elmondotta, ma Írásaival és beszédeivel nem az angolok, hanem − amennyire ma *ilyenről* beszélni lehet, − az emberiség kultúrközösségének tulajdona.

Ezeket a szavakat u. i. a törvényes munkásvédelem, a tízórás munkanap, a gyermekmunka törvényes korlátozása érdekében, a nagy *Macaulay* mondotta el, s az a *hatvankilenc év,* amely a Macaulay-beszéd elhangzása óta lepergett, *nem volt elegendő idő arra, hogy a törvényes munkásvédelem, a tízórás*

munkanap, a gyermekmunka korlátozására irányuló követelések jogossága és szociális szükségszerűsége közérzéssé és köztudattá válhassék. A világháború előtti utolsó nemzetközi munkásvédelmi kongresszust már a legfontolgatóbb szociálreformerek visszagondolásában is a *szociálpolitikai szűkmarkúság* teszi emlékezetessé, az 1913-as esztendőben pedig nemcsak Ausztriában és Magyarországon, hanem az évtizedek során át imponáló lendülettel előretörő Németországban is reakciós célzatok érvényesülésének! kellett tanúivá lennünk. A dolgok odáig fajultak el, hogy − a törvények novelláris úton való javítása révén bizton korrigál' ható hibák kidomborításával − egyenesen a szociálpolitikai haladás veszedelmességének, ártalmasságának hirdetése vált divattá, és amit magunk körül láttunk és amit könyvekből olvastunk, *mind* ennek a különös divatnak a terjedését igazolta.

«A köz jólét érdeke, hogy a nagy néptömegek ne éljenek oly módon, amely életüket röviddé és nyomorulttá teszi... Azt hiszem, el kell ismernünk, hogy ott, ahol az egészségről van szó, és ott, ahol az erkölcsiségről van szó, *az állam jogosult arra, hogy beleavatkozzék* az egyesek szerződésébe...» így beszélt *Macaulay* − ugyancsak az idézett *1846-os* beszédében − és ÍPÍ5-ban egy nagytekintélyű főiskolai professzor, − *dr. Bernhard* − *«Unerwünschte Folgen der deutschen Sozialpolitik»* címen* írt könyvet», s abban azt panaszolja, hogy a munkásvédelem az állami ellenőrzések rendszerévé nő ki, s «a munkás kárára» a vállalkozási kedvet ássa alá, egy másik professzor − *von Wiese* tanár − pedig amiatt aggódik, hogy az állami és a községi törvényalkotás a *lakásügyet* is hatósági felügyeletnek és ellenőrzésnek veti alá és *a munkaidőt szabályozza s «az építésrendészet* kommunális *hatalommá* válik».**

A szociális reformmunkában való részvétel − az ily felfogások elterjedése következtében − szerte mindenfelé, érezhetően lanyhult, az illetékes politikai körök részéről *a szociális védelem fejlesztésének irányúba eső kezdések elmaradtak,* a kormányzat pedig nyilvánvalóan oly törvények alkotására készült, amelyek amelyek a szociális védelem feladatát és teendőit jórészt az érdekeltek hajlandóságára, *áldozatképességére* és − áldozatkészségére bízza.

* * *

* Jul. Springer, Berlin kiadása. 1913.

** L. K. Einchorn füzetét: Wirtschaftspolitik und Volkswirtschaft. A Lax, Verlagshandlung, Hildesheim. 1913.

A szociális védelem fejlesztésének ez a megakasztása, egy a dolgozó népesség életföntartása szempontjából amúgy is egyre válságosabbá váló időszakkal esik össze: az utolsó évtizedek gazdasági fejlődése ugyanis a kapitalizmus termelési rendjét juttatta győzelemre. Ennek a győzelemnek az egyre csodálatosabban finomodó és tökéletesedő munkagépek az útjelzői, és a kapitalizmus szolgálatában történt technikai megfigyelések és számítások eredményekép egy egészen új tudománnyal: az «üzemtan»-nal találkozunk, amely *a termelés egyszerűsítésének és célszerűvétételének,* a gépek mennél teljesebb kihasználásának, szóval: *a nagyüzemi munka legmegfelelőbb szervezésének szabályait* kutatja és állapítja meg. Az északamerikai Egyesült Államok gigantikus arányú gyártelepein végzett üzemszervezési tanulmányokból kialakult *«tudományos üzemvezetés»,* a *«Taylor-rendszer»* tartja bevonulását előbb a német, később az osztrák, sőt már némely magyar gyárba is, s a munkás, mint egy gépalkotórész, mint egy csavar, mint egy kerék: a nagy gépszerkezetnek egy kicsiny és *gyorsan* elhasználódó részévé lesz. A munkamenet ilyen *haj-, szolásának* a hatását pedig, azzal, hogy a *40 évnél idősebb* munkást belső munkára föl sem veszik, leginkább maguk a nagyipari üzemek igazolják. (Ezek közé az üzemek közé tartozik a *Krupp*-gyár is...)

A jeles Pr. *Kleeis* (Halle) mutat rá egy igen érdekes cikkében arra, hogy a tudományos megállapítások szerint a magasabb fejlettségű élőlények természetes élettartamát annak az időtartamnak az ötszöröséiben találjuk, amely idő az illető élőlénynek fejlődésére és növésére szükséges.* Ily alapon az ember természetes élethatára a 100-ik évre tehető, s ha ezzel szemben a munkások teljes értékű munkaképességének − mint azt imént említettük − mégis a 40-ik életév a határa, úgy annak főokát a bérmunka hajszolt voltában *helyesen* keressük. A munkamenet hajszolásának abban a tudományos tökéletesítésében, − amelyet feltalálója után Taylor-rendszérnek hívunk − a munkásélet megrövidítésének, megroppantásának egy e talán minden eddiginél is veszedelmesebb eszköze keletkezett.**

* „Der Mann von vierzig Jahren in der deutschen Sozialpolitik u. im Kriege. Volkstümliche Zeitschrift. 21. évfolyam. 6. szám.

** Ez az eszköz − sajnos − persze nem az első és nem is az egyetlen. Tugan-Baranowski idézi egyik munkájában (Studien zur Theorien. Geschichte der Handelskrisen in England) Hobsont, aki, a *XIX. század első feléről* írván, teszi azt a szomorú megállapítást, hogy sok iparágban, így a bányákban, a szövő-iparban, a fémiparban és a vasiparban a 40 évnél idősebb ember biztos, állandóbb munkaalkalomra már aligha tehet szert.

A nagyipari munka szervezetpusztító rombolásai magukra a kérdés tudományos kutatóira is megrázó hatással voltak és ezt a hatást A. *Weber* tanár «Untersuchungen über Anpassung und Auslese der Arbeiter in der Grossindustrie» című kitűnő tanulmánya szokatlan melegséggel érzékelteti. «Ha a Szociálpolitikai Egyesület ankétjén szerzett benyomásokról összefoglaló tájékoztatást akarunk adni, − mondja Weber − azt kell mondanunk, hogy a gyári munkás sorsa, amennyiben az a géptől függ, csak átmeneti állapot..,. A munkás 40-ik életéve körül megszűnik teljes értékű, kvalifikált és gyorsan-dolgozó gépek mellett használható munkás lenni... és ezen az életkoron túl − tehát épp abban a korban, − mely nálunk az intellektuális képességek delelőkora, − a munkás, − ha előzetesen egyáltalán belekerült a kapitalisztikus gépezetbe, − eltűnik. Elmondhatjuk, hogy *ha probléma az, hogy a világ egész területén elhasznált gombostűk hova jutnak, úgy a kapitalisztikus szerkezetből 40 éves korban kiváló munkás hovajutása, nem könnyebben megmagyarázható probléma ennél.* És elmondhatjuk továbbá azt is, hogy a munkásság élete e második korszakban, a 40-ik életévétől egészen a hatvanadikig − a homályba merül.. . Fontos feladatnak vallom e dolgok alapos megvizsgálását... és az imént emiitett gondolat legmélyebb élményem erről az ankétről.»

... A magasabb fejlettségű ipari államokban tehát − sa nagy munkástömegekkel dolgozó ipari nagyüzemekben *mindenütt* − a munkaképességek kihasználásának lehetőségeit egyre *kíméletlenebbül* fokozó munkamódok alkalmazása, a béke utolsó éveiben, a munkástömegek életerejét oly iramban rombolta már, hogy − mire *e tömegek férfikoruk delelőjéig érnek − egyetlen árucikkük: a munkaerejük* teljesen elértéktelenedik már.

A munkaerők pusztulásának *ezek a siettető* okai − mint azt épp az imént elmondottuk − természetesen a már *teljesen* kapitalizálódott, a sok-nagyüzemű ipari államokban hatnak legerősebben: *a még nem teljesen kapitalizálódott országokban* − így a *mi* országunkban is − *a munkaerők pusztulását más, nem kevésbbé hatékony okok siettetik,* s mint ilyen siettető okra − mindjárt az ipari munkával *közvetlen* kapcsolatban − a *baleset elleni védelem hiányos voltára* mutathatunk rá. A baleset elleni védelem körül történő súlyos mulasztások eredményeképp *Magyarországon* minden 10,000 biztosított munkás közül *52* munkásnak kellett balesetet szenvednie 1910-ben, ugyanakkor, amikor *Németországban* ugyanannyi biztosított munkásra csak *28* bal-

eset jutott, s amíg ugyancsak 1910-ben Németországban − és Ausztriában is − 100,000 biztosított közül *34* szenvedett halálosvégü balesetet, *Magyarországon ugyanennyi* biztosított munkás közül *79* szenvedett olyan balesetet, amelynek a kimenetele *halálos* volt.

De a munkástömegek munkaerejének romlását és teljes elpusztulását nemcsak az üzemi munkával közvetlenül kapcsolatos okok siettették: a siettető okok közül − még ennek a cikknek szűk keretei között is − rá kell mutatnunk *az élelem- és a lakásdrágaságra,* a mezőgazdasági és a bányamunkásságnak a többi munkásrétegekéinél is rosszabb lakás- és keresetviszonyaira és *a közegészségügyi állapotok általános visszamaradottságára is.*

Az élelemdrágaságnak és hatásainak megvilágításául csak dr. *Biharinak* «A drágaságról» írott, annak idején, 1910-ben az Országos Iparegyesületben pályadíjat nyert munkájából kívánok néhány adatot ideiktatni: Bihari statisztikája szerint Magyarországon az 1895. és 1905. közé eső időtartam alatt *az élelmianyagok* árai 35−40%-kal, s ezzel szemben pl. a kőmíves szakmunkások bérei 16%-kal és az építőmunkában foglalkoztatott napszámosok bérei 10%-kal, de az államvasutak *munkásainak bérei* is csak 22%-kal emelkedtek.

Budapest lakosságának *húsfogyasztása,* a megélhetési viszonyok ily alakulásának eredményekép, az 1894. évi *54.9 kg.-ról* 1900-ban *53.1,* 1905-ben *47.5* és 1906-ban *44 kilogrammra apadt le,* ugyanakkor, amikor *Berlinben* egy embernek évente *78 kg., Parisban* pedig *79 kg.* hús jutott, − és ugyanekkor Budapest lakosságának csak *15*%-a lakhatott egyedül, vagy másodmagával *egy* szobában, *az összes lakószobák 10.8%o-ában pedig − hatnál több ember lakott.* Hatnál több ember egyetlen szobában.*

... És a mezőgazdasági munkásság lakásviszonyai persze ennél is vigasztalanabbak. A Közgazdasági Szemlében látott napvilágot egy cikk, amely azt mondja: *Nincs semmi túlzás abban az állításban,* hogy a nagybirtokosok uradalmain *az állatok elhelyezése általában jobb, mint a cselédeké.* Egyáltalában nem szokatlan dolog, hogy két-három népes család él egyetlen földes, szűk szobában: «Pusztuló Magyarország» című írásában érthető keserűséggel mondotta *Rácz* Gyula a mi közállapotainkról azt, hogy a nyomorúság, a betegség, a szegénység és a tudatlanság ebben az országban *évente hekatombákat arat...*

Amióta *Rácz* Gyulának ez az írása megjelent, öt év telt

* *Rácz* Gyula: Pusztuló Magyarország 50 oldal.

el a ez az öt év a szociális viszonyoknak az imént jellemzett állapotát valósággal *rögzítette és ellentállóképessé tette:* az ország olyan... kormányt kapott, amely az őt közvetlenül megelőző két kormány ingadozásai után *biztos* célkitűzéssel, és a kitűzött cél elérését segítő *minden* eszköz *bátor* harcbavitelével «dolgozott» és példájával másokat is − kevésbbé bátrakat − is «munkára» bátorított. Ez az agilis kormány − a konzervativizmus *harci* kormányának nevezhetnők − *a szociális és nemzetiségi elhelyezkedés mai* rendjét *páncélos* várak egész sorával vette körül, a fegyvereit meg szinte tüntető demagóg-gesztusok között a nyilvánosság előtt élesítette-fente, a *sajtó* és *a parlament* cselekvőképességét pedig új házszabálylyal és új sajtójoggal oly határok közé szorította, hogy azok *harci értéke a közállapotok gyökeres megváltoztatására* irányuló törekvések szempontjából *minimálissá* fog zsugorodni *a centrumban, . . . künn,* a perifériákon pedig − az *államosított* dzsentri-bürokrácia bizonyára szintén megteszi majd a magáét...

. . . Szegénység, betegség, tudatlanság: *ez* volt a nagy tömegek állapotának képe, s a kormány ott áll a kép előtt, a vézna szervezetű, a petyhüdt-húsú, a hörgő-mellű, a félig-roncs ember-páriákat látja... és megfájdul a szíve... a balesetbiztosítási költségek magasságát panaszló *munkáltatókon,* és fájdalmában azt is elfelejti figyelmükbe ajánlani, hogy a költségek szaporodását, a balesetek ellen szükséges *védőintézkedések* lelkiismeretes *végrehajtásával* előzzék meg, és sajtóban, és bizottságokban és deputációk előtt, és mindenkinek, aki kérdezősködik, csak annyit mond a kormány, hogy a munkásbiztosítás *reformra szorul,* hogy a munkásbiztosítás *drága* . ,. És a miniszterelnök" is, − mint *jól* bevált munkásbiztosítási mintaintézményt − a *társládát* ajánlja *buzgó vis szaré formálók* figyelmébe.. . A minden szociálpolitikus által már gondolatban is .elvetett és a bányamunkásság, meg a dohánygyári munkásság mélységes keserűségére, de a bányatulajdonosok annál nagyobb örömére, két szociális biztosítási törvény-revízió után is tovább élő *társládát.*

... Szegénység, betegség, tudatlanság... és ezzel szemben, a másik oldalon *teljes* közönbösség és a javítás gondolata elől való *teljes* elzárkózás *nálunk;* − a szociálpolitikai *gondoskor das megsokallása és korlátozásának vágya* nagybefolyású *német* nagyipari körökben és azok tudományos fegyverkovácsolóinál, és végül − mint azt már előbb is említettük − *jellegzetesen* konzervatív fölfogások a munkásvédelem utolsó *nemzetközi* kongresz-

szusán *minden* ország részéről: ezek voltak a szimptómák, a tünetek, amelyekre, – ha a szociális állapotok diagnózisát kellett volna megállapítani, elsősorban kellett volna figyelemmel lenni... de ezek a tünetek más, a nemzetek nagy gazdasági törekvéseivel kapcsolatos tünetekkel is komplikálódtak, és így diagnózist – a hozzá értő helyeken – még senki sem állított fel... És akkor, az elmúlt esztendő júliusának utolsó napjaiban idegfeszítő izgalmasságok, diplomáciai tárgyalások izzó levegőjéből kirobbant a háború. És ugyanakkor, az először harcba vitt ágyuk dörgése, az először megszólalt gépfegyverek kattogása közepette a királyok – ezúttal négynél több királyok, – és királyok és hatalmasok hívására népek – köztük addig hitetleneknek ismert népek is – egy új Megváltó születését ünnepelték: boldog büszkeséggel ringatták – *a Szociális Béke bölcsőjét,* a szociális békéét, amelyet az Idő méhe a háborúnak már *első* órájában megszült...

* * *

«Nem ismerek *pártokat,* mától fogva csak *németeket* ismerek». A német császárnak a német birodalmi gyűléshez intézett ezek a szavai, a császár egész birodalmából tömör, melegcsengésű; visszahngot váltottak ki: a német nép minden rétege, – *az* is, amely a háborút-előidéző imperialisztikus politikával *mindig* harcban állt, – egységesen és fegyveresen ott állt a császár és kancellárja *mellett – a cárizmus* ellen.

És amikor a császár az ő fölfegyverzett népét *nem a barbár* kelet, hanem – mert a nagy sztratégia *így diktálta – a kultúr*nyugat ellen küldte verekedni, és amiikor a hatalmas német fegyveres erő – és soraiban a szociáldemokrata munkásság – *lihegő* lendülettel *Belgiumra* vetette magát: a *német* fegyveres erő *ellen* a *belga* föld minden talpalattnyi területét a belga *munkásság* és a munkásellenes belga klerikalizmus *együtt* és *egyként* halnikész önfeláldozással védte – és amikor a *német* hadak ellenállhatatlan nekiiramodása *francia* földet ért: a *franciák* ellentállása – a *belga* események még *friss* hatása folytán persze *józanabb* harci eszközökkel, – a *nemzeti egybeforrottság* lényegében *azonos* tüneteit mutatta. *A nemzeti és az állami önvédelem minisztériumaiban – ott Vandervelde, itt Guésde, Sembat, Thomas – «nemzetközi»* és *«államellenes» tanok* hirdetői a legfontosabb helyeken képviselték és jelezték azt a nagy erőt, amelyet ezeknek az országoknak a *munkásnépe* a *védelem* szolgálatába állított.

És Itália és Anglia szintén számíthatnak a munkástöme-

geik erejére, *ha a megmaradásuk,* vagy ha csak a szabad fejlődésük is *forogna kockán,* − és ha Anglia és Olaszország szociáldemokrata munkásságnak *számottevő* része *ma* az állam háborújával *szemben* áll, ez azért van így, mert a harc az *önvédelmi* harc *tiszta* formáit nem vette még fel. Amilyen mértékben valamely állam harca *önvédelmivé* alakul, szinte olyan mértékben nő a proletárságának *bensőséges* részvétele, *nem* utolsó sorban azért, mert az önvédelem helyzetébe szorított állam *mélyreható,* a szociális rendet *javító* reformokkal *kénytelen* őszintébbé és kölcsönösebbe tenni azt az *érdekeltségi* viszonyt, amely az állam és a polgárai között fennáll.*

Tényként állapítjuk meg tehát, hogy a háború kitörésének a napjai olyan állapotok képét tárták a figyelő elé, amelyekben a szociális ellentéteknek robbantó-erejűk nincsen: az osztályok között abban a tekintetben, hogy a *külső* ellenséggel szemben az országot meg *kell* védeni, s hogy ennek a célnak a szolgálatában a *belső* ellentéteknek el *kell* némulniok, *nem* volt nézeteltérés. A nagy veszély első pillanataiban az államhatalom is mindenütt *igazi* hivatásában: a különböző osztályú, fajú és felekezetű polgárok *egymást-respektálásának* biztosítójakép jelentkezik és az állam −; a békeidőkben követett módszer elvetésével − most olyan izgatásokat is sokszor *kíméletlen* keménységgel büntetett és akadályozott, amelyekben az izgatást az uralkodó osztályok, az uralkodó felekezetek, vagy az uralkodó fajok valamely túlbuzgó szószólója követte el. Németországban nemcsak a szociáldemokrata párt agitációjának kellett elhallgatnia, de például a *«Verband gegen die Sozïaldemokratie»-nak,* a munkások elleni gyűlöletet szervező egyesülésnek is meg kellett szüntetnie működését, és a kormányzat szigorú résenállásának eredményekép a felekezeti gyűlölködésnek, az ott *több* politikai párt programmjában** benne levő antiszemita-agitációnak is némulnia kellett.

Széles körök, igazán jóhiszemű, sokan egészen mámoros örömmel ünnepelték ezt a szociális testvéresülést, *reményeket* keltett a nemzetiségi, a felekezetközi és az osztályközi békére, és tényleg nagy volt azoknak a száma, akiket őszinte örömmel lepett meg az, hogy az ország munkássága az ország többi népességével *együtt* küzd az ország védelmében. Akik azonban a munkás-

* Ez a folyamat játszódik le most Oroszországban és ugyanúgy alakultak a dolgok *más* államokban *más* történelmi időkben, amikor azok az államok oly helyzetben voltak, mint *ma: Oroszország.*

** Mahler; Die Programme der politischer Parteien in Deutschland.

ság politikai pártjának, a szociáldemokráciának, az aktuális programmját és a párt nemzetközien elismert vezetőinek ezekben a kérdésekben való állásfoglalását ismerték, azoknak a *munkásskásságnak ebben a háborúban való magatartása nem lehetett kétséges és ennélfogva nem lehetett meglepő* sem. A nagy *Jaurès* épp a francia-német közeledés szükségét vitató egyik magasszárnyalású beszédében* egyenesen büszkeséggel mutatott rá arra hogy mikor Paris 1871-ben a németeket várta, a nemzeti önvédelemnek ebben a grandiózus küzdelmében a royalisták és a blanquista forradalmárok az önfeláldozás *egyként férfias* példáit szolgáltatták s vérüket a francia föld együtt szívta magába.

És aztán ott van *Bebel,* aki − közismert mondása szerint − szintén vállára vette volna a puskát, ha a *nagyobb* német kultúrát kellett volna egyszer megvédeni, és aztán még egy *Jaurés*-i mondatot kell ide leírnunk.** «Egy olyan proletariátusnak, amely nemzeti függetlensége és ezzel saját szabad fejlődése védelméről lemondott volna, soha sem lehetne ereje a kapitalizmus legyőzésére; és ha a proletariátus a Tőke igája mellé a Betolakodó igáját is nyakába venné, sohase érezhetné többé azt a vágyat, hogy fejét még egyszer felemelje.»

Ha a szociális békének, a munkásság szervezetének *«nemzetkösisége»* lett volna az akadálya: *ezt* az akadályt, − amely az imént idézett helyekből kitűnően, a szociális békének *egyébként* is csak *képzeleti* akadálya volt, − *ez* a háború valósággal *megsemmisítette* ... Tisza István gróf 1915. évi szeptember hó 2-án *az uralkodó előtt* mondotta el, hogy «a *magyar munkásosztály a többiekkel nemes vetélkedésben veszi ki részét a háború veszélyeiből* ...»

Ha a szociális békének a nemzetiségek «államellenessége»,. «kifelé gravitálása» volt az akadálya: Tisza István gróf *az uralkodó előtt* állapíthatta meg, hogy «a haza hősies védelmében egyenlő hűséggel, vállvetve küzdenek különböző népfajokhoz tartozó, wera-magyarajkú polgártársaink».

Ha pedig a szociális békének, − a munkásosztály *jobb* bérért, *jobb* lakásért, *több* élelemért és egészsége *jobb* védelméért való folytontartó és *makacs* küzdelme − volt az aka-

* Bernstein idézi a „Neue Armee”-bôl a „Neue Zeit”-ban Jaurès halála évfordulóján megjelent cikkében. 561. o.

** Németül Frankreich u. Deutschland címen jelent meg. Jaurènsnak ez az 1903 januárjában tartott beszéde Dr. Albert Südekum fordításában, Würzburgban, Freudenberger kiadásában.

dálya: *ez* a háború a *német* sikereken, a német *népnek* és magának a német *iparnak elkápráztató* teljesítőképességén keresztül *messze* hallhatóan beszélt... a munkásságnak ezeket a követeléseit, ha maga a *munkás* -osztály elejthetné őket, az állam *mai* rendjének konzerválásában *közvetlenül* érdekelt *uralkodó-osztályoknak* kellene azokat zászlajukra írniok. . .

Ha végül a szociális békének, a történelmi materializmusnak az a *tanítása* és a szociáldemokrata akciónak az a *törekvése* volt az akadálya, hogy a termelés eszközei a *közösség* szolgálatába állíttassanak, s a termelés *irányát ne* a profit, hanem *a közszükséglet* szabja meg: *ez* a háború − *Eltzbachert,* a berlini kereskedelmi főiskola rektorát, a német császár titkos tanácsosát idézem − azt a tanúságot hozta, hogy «nem az a fontos ma, hogy egy részvényes vállalat *dividendát* osszon, hanem az, hogy mindnyájunknak ennivalónk legyen.»

A magángazdálkodás érthetően látja a termelés célját a *jövedelmezőség fokozásában,* az *ideális* cél, és − az *állam szempontjából* immár − a *praktikus* cél is: *a népek léte és jólléte.*

Ez a tanítás a *háború* tanítása, *azé* a háborúé, amelyben, ahogy Eltzbacher professzor és tizenöt tudóstársa könyvében* olvashatjuk: *«mindenki szocialista.»*

Attól, hogy az állam és a társadalom *ezt a* tanítást, *hogyan* fogadja meg, hogy *intézményeiben* és *törvényhozásában* hogyan érvényesiti: *attól függ a bölcsőjéből most kikerülő szociális békének a léte, a Triegmaradása.*

Es ha volt valaha alapja a társadalom békéjéért való vágynak: ennek a vágynak *most,* − a nemzetek *nagy, tragikus-lendületű öncsonkításának* láttára, − a *világot* kellene megmozdítania . . .

* Die deutsche Volksernährung und der englische Aushungerungsplan. Kiadta Eltzbacher tanár. Braunschweigban 1914-ben.